

ФАРМАКОЛОГІЯ «ОЧИМА ГЛИБОКОЇ ДАВНИНИ»

Звідки походить крилатий вислів «У руках неука ліки є отрутою і за своєю дією можуть бути співставними з ножем, вогнем або світлом; в руках же людей знаючих вони співставні з напоєм безсмертя» або, скажімо, відоме правило медицини "Краще попередити хворобу, ніж її лікувати"? Саме про це сьогодні у нашій рубриці...

Лікарські засоби рослинного і тваринного походження застосовувались з глибокої давнини на підставі вікового досвіду та спостережень багатьох поколінь людей різних континентів.

Спочатку лікарською справою займалися жінки, як берегині домашнього вогнища, про що свідчать єгипетські папіруси, де згадуються богині **Ізіда** та **Міта**. Ізіда, наприклад, вчила жінок не тільки прясти, ткати, а й лікувати, була засновницею інституту шлюбу.

Греки такими богинями вважали Артеміду та Афіну, а сучасні поняття «гігієна» та «панацея», як не дивно, пов'язані з іменами дочок бога медицини Асклепія - **Гігієї та Панакеї**, які володіли лікарським мистецтвом і супроводжували свого батька під час огляду хворих та заготівлі лікарських рослин.

Єгиптяни використовували різні бальзами і смоли. Із папірусів (3500 років тому) ми знаємо, що в Єгипті існувала знаменита медична школа та були фахівці з лікування тварин, що вперше запровадили у практику медицини *снодійний мак, рицинову олію, алоє, м'яту перцеву та інші рослини і засоби мінерального походження.*

В Індії існували медичні книги з листя пальмового дерева, в яких описані чилібуха, аконіт, чорний перець та інші лікарські рослини. В медичній книзі "Аюрведа" знаменитого вченого і письменника **Сушрути (IV ст. до н.е.)** описані близько 700 лікарських засобів переважно рослинного походження, а також препарати Меркурію, Аргентуму, Стибію, Пльомбуму, Феруму, Купрумму, галуни, нашатир тощо.

Саме тому крилатий вираз **"У руках неука ліки є отрутою і за своєю дією можуть бути співставними з ножем, вогнем або світлом; в руках же людей знаючих вони співставні з напоєм безсмертя"**.

Значних успіхів у розвитку медицини досягли **китайські монахи Тибету**, які використали досвід індійців і пішли далі. Народи древнього Китаю дали людству **камфору, ревінь, ефедру, панти оленя і женьшень**

(корінь життя).

Саме їм належить знамените правило медицини **“Краще попередити хворобу, ніж її лікувати”**.

У канонах китайської медицини **“Жуд Ши”** (IV ст. до н.е.) описано близько 1200 ліків рослинного походження, що **поділялись на групи за смаковими відчуттями!**

Отже, по суті в древньому Китаї (I століття до нашої ери) фармакологія сформувалась як окрема наука.

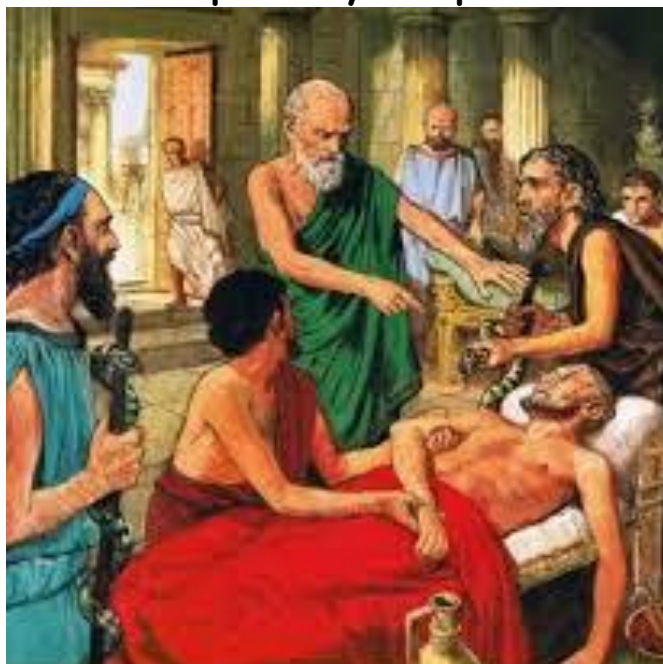
У стародавній Греції домінувала теургічна медицина (гр. theos – бог, ergon – робота), яка пов'язувала здоров'я та хворобу з відношенням богів до людини.

Видатним представником матеріалістичного напрямку в медицині був **Гіппократ (466-337 рр. до н.е.)**, який вперше виступив проти теургічної медицини і прийнятих нею методів лікування.

Він брав за основу лікування досвід і спостереження за конкретним хворим, допомагаючи його організму лікарськими засобами.

При цьому вчений пов'язував здоров'я людини з балансом в організмі чотирьох рідин (humores) – крові, слизу, жовтої та чорної жовчі, а

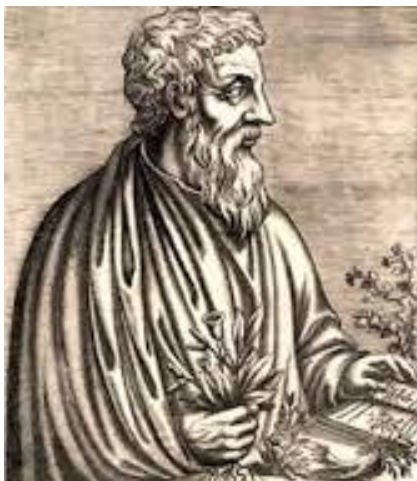

хворобу - з порушенням їх балансу.

Ось звідки сучасні, блювотні, проносні, сечогінні, потогінні засоби, а також кровопускання! Принагідно слід згадати клятву Гіппократа — присягу, авторство якої приписують «батькові медицини» Гіппократу.

Для розвитку вчення про ліки багато зробив грецький лікар Діоскорид (I ст. н.е.), який у праці "Про лікарські засоби" детально описав відомі на той час лікарські засоби, особливо рослинного походження.

В період занепаду Римської імперії вчення Гіппократа значно розвинув римський лікар **Клавдій Гален (131 - 201 рр. н.е.)**. Його праці з медицини, фармації і фармакології були **вершиною античної післягіппократівської медицини**. Будучи дуалістом, Гален брав за основу матеріальну доктрину Гіппократа та ідеалістичне вчення Платона.

Основною причиною хвороби Гален вважав **"засмічення" крові, що порушувало циркуляцію животворного початку - "божественної пневми"**. Звідси лікування зводилося до **очищення крові за допомогою лікарських засобів, у тому числі рослинних, після добування цілющого "божественного початку" шляхом настоюванням подрібнених лікарських рослин.**

Таким чином, він вперше запропонував **метод одержання ліків із рослин очищенням їх від баластних речовин, а препарати в його честь почали називатися галеновими, більш очищені (дещо пізніше) - новогаленовими**. Вчення Гіппократа та Галена про ліки домінувало до XVII століття.

Значний внесок в розвиток вчення про ліки внесла **арабська культура**, про що свідчить історичний факт **відкриття першої у світі аптеки в 765 році у Багдаді** - саме тоді почалося відокремлення фармації від медицини.

А до речі, чи бували Ви у Києві в музеї-аптеці, що на Подолі?

Ми часто там буваємо зі студентами. Експозиція музею відтворює аптеку XVIII — XIX століть. Відвідувачі мають змогу побувати у 12-ти залах, зокрема хаті знахарки, лабораторії алхіміка та інших, не менш цікавих кімнатах; послухати захоплюючу історію першої династії київських аптекарів, відчутти атмосферу таїнства древніх монахів Києво-Печерської лаври, які лікували людей травами та молитвами.

Трішки з її історії. На Подолі ця аптека з'явилася в 1728 році, її власником був німець Йоган Гейтер (Ейстер). Після його смерті аптеку успадкував його зять Георг-Фрідріх Бунге (1722-1792), провізор військової аптеки при госпіталі. Аптекою цей заклад був 111 років, до 1839 року. Родина Бунге була знана не тільки у Києві, але і в європейських країнах у ХІХ столітті.

У 1988 році, після реставрації, тут відкрився музей. Нині колекція музею становить понад 50000 експонатів, серед яких — аптечний посуд, меблі, знаряддя для виготовлення ліків, аптечна упаковка, фармакопеї ХІХ та ХХ століть, російські, польські, німецькі та інші матеріали з аптечної справи.

Обов'язково завітайте, не пошкодуйте!

На такому побажанні й завершимо. До зустрічі у нашій рубриці в наступних цікавих повідомленнях. Як, наприклад, винайти еліксир здоров'я та одержати золото з **неблагородних металів** вплинуло на розвиток фармакології, яка історія наркозу?...

Деркач І.М.